

IOAN BĂLAȘ — VICEPREFECTUL PREFECTURII „AURARIA GEMINA“ ÎN TIMPUL REVOLUȚIEI ROMÂNILOR TRANSILVĂNENI DIN 1848—1849

Revoluția de la 1848—1849 din Transilvania, cu spiritul profund democratic de care era animată, a dat ocazia manifestării capacităților politice, militare și organizatorice ale multor patrioți români, indiferent din clasa sau pătura socială din care proveneau.

Acum se afirmă în calitate de prefecți, viceprefecți, tribuni, vicetribuni etc. elemente provenite din popor, mai ales din rîndurile intelectualității sătești¹. Printre acești intelectuali s-a numărat și avocatul Ioan Bălaș, mai puțin cunoscut în istoriografia noastră.

Ioan Bălaș s-a născut la 12 ianuarie 1812, în Hațeg, ca prim fiu al grănicerului cu același nume. El provenea dintr-o veche familie grănicerească. Bunicul viceprefectului, Ștefan Bălaș, a fost și el grănicer. Familia Bălaș era originară din comuna Beclean, ținutul Făgărașului.

Cel care va inaugura tradiția militară în familie, Ștefan Bălaș, va fi repartizat la compania grănicerească din comuna Lisa, în același ținut al Făgărașului. El va participa cu regimentul său la războiul de succesiune² la tronul Bavariei din anii 1778—1779. După terminarea acestuia revine în Transilvania și este detașat „plăiaș de cordon“ la vama Vulcan, unde rămîne cîțiva ani. Aici putem presupune că prin natura serviciului a intrat în contact cu frații din Țara Românească și s-a încadrat și el în interrelațiile umane care existau atunci între țările române. După cîțiva ani este repartizat la batalionul nr. 2 din Hațeg, oraș în care va rămîne pînă la sfîrșitul vieții.

Tatăl viceprefectului revoluționar s-a născut în anul 1767 în comuna Lisa. Școala elementară o va urma la Hațeg, unde se stabilise familia sa. Continuînd tradiția grănicerească, se va înrola în batalionul de grăniceri care își avea sediul în aceeași localitate. A luat parte la războiul austro-turc în anii 1788—1790 și la cel împotriva Franței din 1796—1801. Pentru meritele sale va fi înaintat la gradul de sergent și trecut la serviciul de pază teritorial. Se va stabili definitiv în Hațeg, renunțînd la posesia casei și a pămîntului din comuna Lisa, care vor trece în patrimoniul regimentului grăniceresc. Va primi în schimb pămînt și o casă

¹ Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitate națională, 1834—1849*, București, 1967, p. V.

² Arh. Stat. Arad, fond familial „Bălaș-Lisa“, dos. 32, Monografia familiei Bălaș-Lisa, f. 1. (Monografia familiei a fost întocmită în anul 1924, de către inginerul Alexandru Bălaș-Lisa, fiul viceprefectului de la 1848. Adăugarea numelui de „Lisa“ după cel al comunei din Făgăraș s-a făcut de către acest inginer Alexandru Bălaș, Viceprefectul revoluționar român, de la 1848, nu a folosit niciodată acest nume și în toate actele și documentele oficiale apare numai cu numele de Ioan Bălaș, semnează numai cu acest nume și contemporanii îl cunosc numai sub acest nume.)

în Hațeg³. Datorită cinstei și corectitudinii, precum și stimei de care se bucura în rindul concetățenilor, pe timpul revoluției va fi ales în funcția de primar al Hațegului. A îndeplinit această dregătorie din 1 octombrie 1848 pînă la sfîrșitul lui aprilie 1849, cînd armata generalului Bem a ocupat Hațegul și s-au instalat autoritățile maghiare⁴. Pînă în primăvara anului 1849 trupele revoluționare maghiare au ocupat cea mai mare parte a Transilvaniei. N-au putut fi cucerite cetățile Alba Iulia și Deva, apărate de trupe austriece. Vor rezista eroic și moșii lui Iancu în Munții Apuseni, care vor înfrînge rînd pe rînd armatele trimise de generalul Bem, din martie pînă în iulie 1849, sub comanda ofițerilor Csutak, Hatvani, Kemény și. Vasvári⁵. După terminarea războiului civil și înfrîngerea revoluției, bătrînul Ioan Bălaș nu a mai fost reinstalat primar în Hațeg. Avea, dealtfel, și o vîrstă foarte înaintată. Moare la 17 decembrie 1854, în vîrstă de 87 de ani. Din căsătoria sa cu Paraschiva, fiica grănicerului Nicolae Popa din Hațeg, au rezultat doi fii: Ioan și Gheorghe Bălaș.

Primul, Ioan Bălaș, viitorul viceprefect revoluționar, s-a născut la data de 12 ianuarie 1812 în orașul Hațeg. Cursul primar l-a urmat la școala grănicerească din Hațeg, iar cel secundar, la liceul metropolitan greco-catolic din Blaj. Aici a studiat între anii 1827—1835.

Element inclinat spre studiu, urmează cursurile facultății de drept din Cluj, între anii 1835—1838. Pentru a avea acces la o școală civilă (ca fiu de grănicer, nu putea urma decît școli militare), renunță la drepturile sale grănicerești, acest fapt este confirmat prin certificatul eliberat de către comandamentul regimentului de graniță nr. 1, din 18 ianuarie 1839⁶. În același an, la 15 februarie, va fi numit stagiar la Tezaurariatul din Sibiu, prin decretul nr. 1610 al Tezaurariatului Marelui Principat al Transilvaniei. Aici își face stagiul de 5 ani. După terminarea stagiului prin decretul 1998 din 1 martie 1844 va fi titularizat în funcția de controlor sau „Fiscal Regius“ la provizoratul (administrația) domeniilor statului din Cricău din comitatul Alba de Jos. La Cricău îl vor prinde evenimentele revoluționare din primăvara și vara anului 1848⁷ transformate în toamna anului 1848 în război civil, ceea ce îi va oferi lui Ioan Bălaș, ca atîtor altora, posibilitatea de a-și demonstra atașamentul față de cauza eliberării sociale și naționale a propriului popor și de a-și pune în relief capacitățile militare și organizatorice de care dispunea.

El va deveni acum conducătorul civil și militar al unei viceprefecturi care cuprindea 2 tribunate din 21 de sate, cele de la Șard și Cricău. Teritoriul de sub supravegherea sa făcea parte din prefectura „Auraria Gemina“, condusă de legendarul Avram Iancu⁸. Viceprefectul Bălaș va fi ales de către consătenii săi căpitan al gărzii din Cricău, datorită buneii

³ Idem, f. 2. (Casa era situată în strada Pajiștei, nr. 48).

⁴ Pentru desfășurarea evenimentelor din timpul revoluției din anul 1848 la Hațeg, vezi și Silviu Dragomir, *Studii și documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania, în anii 1848—1849. Documente din Arh. Stat. Budapesta. Arhiva Kossuth, 1848—1849*, Cluj, vol. III, p. 100—102.

⁵ Gheorghe Anghel, *Petru Dobra, un prefect martir al revoluției de la 1848 — din Transilvania*, în *Apulum*, X, 1972, p. 381.

⁶ Arh. Stat. Arad, fond familial Bălaș-Lisa, dos. 32, f. 2.

⁷ Idem, f. 3.

⁸ Liviu Maior, *Avram Iancu. Scrisori*, Cluj, 1972, p. 22.

reputații pe care o avea, corectitudinii și destoiniciei sale. Date despre alegerea sa în funcția de căpitan găsim în acuzațiile pe care i le aduce contele Béldi, tezaurarul Transilvaniei, în adresa din 30 septembrie 1848 trimisă șefului administrației din Cricău, Antal Mirtse.

În adresa sa, contele Béldi, dușman declarat al românilor, cere o cercetare disciplinară în cazul lui Bălaș, aducându-i mai multe acuzații. Acuzațiile nu fac decît să reliefeze patriotismul lui Bălaș și participarea sa încă de la început la revoluția românilor din Transilvania. Între altele, i se imputa că se afla în contact cu mișcările din Blaj și că la cea de-a treia Adunare Națională a românilor din luna septembrie a fost confirmat ca și căpitan. Béldi îi ordona administratorului din Cricău să-i raporteze dacă Bălaș a fost prezent la adunare în septembrie la Blaj. În cazul participării, să specifice, cu îngăduința cui a participat și cît timp a lipsit de la slujbă. Potrivit dispozițiilor contelui Béldi, Ioan Bălaș nu trebuia să primească funcția de căpitan și să întrerupă orice legături cu mișcarea națională românească. În eventualitatea că nu se conforma acestor dispoziții, era suspendat din serviciu, i se sista salariul, urmînd să suporte și alte consecințe neplăcute⁹.

Date despre intrarea lui Bălaș în lupta națională aflăm din răspunsul său la acuzațiile formulate de către contele Béldi. Răspunsul a fost trimis aceluiași administrator Antal Mirtse, refugiat acum la Alba Iulia. El explică acestuia situația de fapt și redă atmosfera care domnea în rîndul poporului român din Transilvania. Conform poziției sale, a participat la adunarea din septembrie de la Blaj cu permisiune oficială. Nu aici a fost însă ales căpitan. Alegerile de căpitani și alți conducători inferiori s-au efectuat de către comunitățile sătești pe plan local. Numai prefectii și viceprefecții au fost numiți de către Comitetul Național Român din Sibiu.

Alegerile conducătorilor revoluției române s-au făcut în mod democratic. Democratismul este o caracteristică a revoluției românești de la 1848. Pe tot cuprinsul Transilvaniei, satele și-au desemnat dregătorii în adunări ale întregii obști. De obicei, fruntașii satelor corecți și cinștiți, cu aderență la mase, vor fi aleși prin aclamații¹⁰. În acest mod, profund democratic, a fost ales căpitan și Ioan Bălaș de către adunarea obștii din Cricău.

A participat la adunarea de la Blaj în fruntea poporului din Cricău. Întrucît aici s-a hotărît înarmarea poporului, după ce s-a reîntors acasă, Bălaș arată: „Poporul adunat m-a ales căpitan și trimițînd publicul după mine din 4 inși deputăție, m-am dus la locul întrunirii”¹¹. Bălaș își motivează acceptarea prin dorința de a păstra liniștea și pacea în Cricău. Totodată precizează că s-a angajat căpitan doar pentru exercițiile militare și nu cu intenția de-a da un conținut politic acestei funcții. Conținutul politic îl vor impune evenimentele anilor 1848—1849, în care el va fi profund implicat. Deși, din rațiuni politice, pentru a nu fi persecutat, Bălaș încearcă să se disculpe de rolul său, faptele vor dovedi

⁹ Arh. Stat. Arad, fond. familial Bălaș-Lisa, dos. 2, f. 1.

¹⁰ Ștefan Pascu, *Avram Iancu. Viața și faptele unui erou și martir*, București, 1972, p. 128.

¹¹ Arh. Stat. Arad, fond. familial Bălaș-Lisa, dos. 2, fila 2.

că va fi omul potrivit pentru funcția încredințată și că poporul își va păstra în continuare încrederea în el.

Ales căpitan al Cricăului, datorită popularității de care se bucura, în octombrie 1848 îl găsim deja viceprefect. Acum revoluția românească se va generaliza în toată Transilvania și poporul înarmat va porni la luptă împotriva exploataților și oprimatorilor seculari. Confirmarea lui Ioan Bălaș în funcția de viceprefect va fi făcută de Comitetul Națiunii Române din Sibiu, prin actul nr. 702 din 1/13 decembrie 1848. Numirea în funcție de viceprefect al „Aurariei Gemina“ credem că s-a datorat și prefectului Avram Iancu, care avea o părere foarte bună despre căpitanul ales de către poporul din Cricău. Ca o recunoaștere a calităților viceprefectului revoluționar Bălaș, Avram Iancu îi atribuie acestuia meritul victoriei din 28 octombrie 1848, de la Cricău, repurtată împotriva gărzilor constituite de autoritățile maghiare încă din primele săptămâni ale revoluției¹².

Hotărârea Comitetului Național Român îi oferea viceprefectului din Cricău largi posibilități de acțiune. Bălaș este anunțat despre împărțirea comitatului Albei de Jos din punct de vedere administrativ și militar în: partea din stînga Mureșului, din care s-a format districtul Blajului și cea din dreapta Mureșului, unde se va afirma viceprefectura sa, în cadrul prefecturii conduse de către Avram Iancu. În această ultimă parte, au fost trimiși de la Alba Iulia căpitanul Hild și Fink pentru organizarea teritoriului. Acești ofițeri, numiți de către imperiali, nu doreau ridicarea românilor la luptă în mod autonom și nu făceau altceva decît să-i supravegheze pe prefecții și viceprefecții români. Ei veneau nu ca să-i ajute pe români în lupta lor națională, ci să canalizeze lupta acestora în scopul perpetuării stăpînirii austriece asupra Transilvaniei. Austriecii erau în principiu împotriva înarmării românilor și au acceptat-o numai cînd evenimentele militare le-au devenit defavorabile. Înarmarea românilor o acceptă numai cu scopul de a-i folosi ca o contrapondere a revoluționarilor maghiari și a tempera pe conducătorii românilor care adevărașă sincer la revoluție¹³. Politica duplicitară a imperialilor a fost observată de către conducătorii revoluției române. Însuși Avram Iancu era nemulțumit de supravegherea prefecților și viceprefecților ca și a altor conducători români, de către ofițerii imperiali¹⁴.

Din documentul trimis de la Comitetul Națiunii Române și semnat de către August Treboniu Laurian, aflăm date importante despre organizarea prefecturii lui Avram Iancu. Prefectura lui Avram Iancu cuprindea 4 viceprefecturi, conduse de către 4 viceprefecți. Fiecare viceprefect avea sub comanda sa două tribunate. După cum rezultă din acest document, viceprefecții erau cei care-i numeau pe tribuni și vicetribuni. Numai confirmarea tribunilor și vicetribunilor se făcea în principiu de către comitet și prefecți. În timpul operațiunilor militare aceștia se vor sfătui reciproc asupra problemelor de strategie și de tactică militară. În același timp, se vor consulta cu prefectul și cu ofițerul imperial atașat pe lângă prefectură.

¹² Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, București, 1968, p. 101.

¹³ Liviu Maior, *Aspecte ale organizării administrației românești din anii 1848—1849 în Transilvania*, în *ActaMN*, IV, 1967, p. 564.

¹⁴ Idem, *Avram Iancu. Scrisori*, p. 39.

Viceprefectul Bălaș trebuia să raporteze, o dată pe săptămână, despre situația din teritoriul pe care-l conducea. Mai trebuia să se îngrijească de păstrarea ordinii în viceprefectura sa și să se ocupe de constituirea unor depozite de alimente, care să aprovizioneze pe glotașii români și trupele imperiale. Viceprefectura lui se extindea peste tribunalele III și IV. Pe teritoriul ei avea datoria să evite excesele care ar putea vătăma „onoarea națională“. I se recomanda ca în cadrul operațiilor de dezarmare a gărzilor maghiare să coopereze cu căpitanul imperial Suini. De asemenea, să insiste pe lângă Suini, ca acesta să nu elibereze salvconducte (permise de liberă trecere, n.n.), maghiarilor, care acum se găseau în luptă cu revoluționarii români și cu armata imperială. Pentru ca să nu se creeze neînțelegeri și dezordine, viceprefectul din Cricău trebuia să se supună numai Comitetului Național Român și Comandamentului Imperial sau organelor recunoscute de acestea¹⁵.

Dealtfel, Comitetul Națiunii Române a adresat proclamații către popor, prin care-l sfătuia să păstreze ordinea, să nu comită jafuri și să nu dea naștere la agitații șovine între popoarele român și maghiar. Deși gărzile maghiare făceau deseori silnicii în satele românești, totuși, cerea românilor să nu răspundă în același fel, ci să dea dovadă de maturitate politică și națională. Proclamațiile impuneau prin umanismul, clarvizivitatea, maturitatea și sobrietatea lor. Ele sînt în același timp animate de spiritul epocii — cel al drepturilor depline, ale individului și popoarelor. Sînt cu adevărat actele unui „guvern“ românesc al Transilvaniei, cum a și fost, deși pentru puțin timp, Comitetul Național Român de la Sibiu. „Să nu îndrăznească nimenea a se atinge nici de persoana, nici de averea altuia, fie acela de ce neam va fi, român, ungar, evreu sau ori de ce neam, pentru că toți oamenii au dreptul la viață și la averea lor și tuturor cu aceeași cinste sîntem datori.“ Se observă deci spiritul burghez modern în care a fost concepută această proclamație. Ea afirmă maturitatea politică a unei națiuni, care-și revendică acum, prin această revoluție, dreptul la existență în cadrul constituit. Se mai cerea românilor, prin aceeași proclamație, să plătească dările către stat, să nu admită jafurile, să asculte de conducătorii revoluționari, prefecți, viceprefecți, tribuni etc. și să nu atace pe maghiarii care au depus armele¹⁶.

Într-o altă proclamație din 2/13 noiembrie 1848, Comitetul Națiunii Române subliniază valoarea națională a unei organizări mature pentru români. Comitetul poruncește din nou, tuturor românilor, de fiecă clasă, atît preoților cît și mirenilor, cetățenilor (orășenilor, n.n.) și sătenilor din tot ținutul Ardealului, deosebit tuturor mai marilor, judeților, juraților, prefecților, tribunilor, centurionilor, decurionilor, ca să publice toate poruncile care vin de la înaltul Generariu Comando, prin Comitet, prin oficerii împărătești și prin celelalte jurisdicțiuni¹⁷.

În sensul acestor proclamații va acționa viceprefectul Ioan Bălaș, pe toată perioada revoluției, dînd dovadă de maturitate și umanism în acțiunile sale. Viceprefectura sa va fi una dintre cele mai bine organizate și cu un aport deosebit la lupta românilor ardeleni. Odată cu organiza-

¹⁵ Arh. Stat. Arad, fond familial Bălaș-Lisa, dos. 7, f. 1.

¹⁶ Idem, dos. 3., f. 1.

¹⁷ Idem, f. 2.

rea și înarmarea românilor trebuiau dezarmate gărzile nemeșimii maghiare, care jefuiau populația și bunurile statului¹⁸. În sensul organizării românilor s-a colaborat, după cum am arătat, și cu ofițerii imperiali. Principalul merit revine însă conducătorilor românilor, iar în timpul izbucnirii luptelor, mai ales eroului legendar Avram Iancu. Mobilizarea românilor începe încă din toamna anului 1848. În luna octombrie a aceluiași an, mobilizarea devine generală¹⁹. Ea s-a făcut în spirit patriotic și național de către conducătorii lor. Imperialii voiau ca românii să lupte alături de ei, fără a le asigura aprovizionarea, echipamentul și armamentul. De aceea, țărani români vor fi obligați să meargă la luptă cu mijloace de subzistență proprii. Chiar și atunci când cele necesare vieții de campanie vor fi asigurate, aceasta se va face pe spinarea poporului român, prin rechiziții de alimente, în schimbul cărora primeau niște simple chitanțe. În instrucțiunile imperiale de atunci, apare tot mai des cuvântul rechiziție. Totuși, gărzile naționale românești erau datoare să-și asigure subzistența pe un timp de 4 zile de marș²⁰. Pentru înarmarea poporului, Consiliul Național Român din Sibiu, nedispunând de mijloace financiare, recurge la liste de subscripție. Națiunea română avea acum nevoie de o armată națională care să se întrețină prin mijloace proprii atâta timp cât ar fi fost nevoie. În acest sens comitetul adresează următorul apel: „Noi fraților, n-avem Cassă națională, noi n-avem sume de bani strînse. Deci ne îndreptăm cererea noastră către bună-voința românilor și rugăm frățește ca fiecare să contribuiască spre atingerea scopului celui sfânt, atîta cît îi va sta prin putință²¹. Apelului Comitetului Național îi răspund și comunele din tribunalele III și IV ale „Aurariei Gemina“ conduse de către viceprefectul Ioan Bălaș. Astfel, în lunile decembrie 1848 — februarie 1849, se colectează numai din comuna Benic, în folosul Comitetului Național, suma de 35 florini. Colecta este inițiată de către preotul Ion Frîncu, și suma adunată este trimisă cu data de 12 martie 1849, la Sibiu²².

O altă problemă care se ridică în fața conducătorilor revoluției române din anii 1848—1849 era înarmarea poporului. În principiu, românii trebuiau să primească arme de la imperiali, mai precis de la comandamentul cetății din Alba Iulia. Dar imperialii trimit foarte puține arme, și acelea vechi. Marea majoritate a țăranilor români vor fi înarmați, în consecință, cu lănci făcute de către meșterii satelor, iar ceilalți cu arme de vînătoare și foarte puțini cu arme militare. În comuna Galda de Jos, de exemplu, din viceprefectura condusă de către Ioan Bălaș, s-au înscris în garda națională 67 de români, 50 dintre ei erau înarmați cu lănci și numai 16 dețineau armament de foc, vechi și necorespunzător, de fapt, puști numite „comis“²³. Dealtfel, în general, echiparea și înarmarea oastei

¹⁸ Vezi și Silviu Dragomir, *Ioan Buteanu. Prefectul Zărandului în anii 1848—1849*, București, 1928, p. 234.

¹⁹ Pompiliu Teodor, *Avram Iancu în memorialistică*, Cluj, 1972, p. 145.

²⁰ Arh. Stat. Arad, fond. familial Bălaș-Lisa, dos. 1.

²¹ Idem, dos. 15, f. 1.

²² Idem, f. 2.

²³ Idem, dos. 14.

românești din Munții Apuseni, în anii 1848—1849, era insuficientă, fapt remarcat și de către strategii armatei române de mai târziu²⁴.

După proclamația generalului Puchner, din octombrie 1848, prin care cerea gărzilor maghiare să predea armele, se trece la dezarmarea acestora. În viceprefectura lui Bălaș existau sate cu gărzi maghiare puternice, ca Șard, Ighiu, Bucerdea Vinasă, Bărabanț și Sintimbru. În apropiere era orașul Aiud, deținut de către maghiari. Imperialii nu aveau aici decît o garnizoană foarte mică. Operațiunea de dezarmare a gărzilor maghiare începe din ultima decadă a lunii octombrie a anului 1848 și este condusă direct de către Avram Iancu. În comitatul Albei de Jos operațiunea de dezarmare va pune mari probleme. Gărzile maghiare din Aiud vor ataca legiunea prefectului Ioan Axente Sever, care era cantonată pe malul Mureșului, vizavi de orașul Aiud, la 25 octombrie. Atacată prin surprindere, oastea de țărani români va fi nevoită să se retragă.

La 28 octombrie, gărzile maghiare atacă Cricăul²⁵ apărat de către gărzile naționale românești, conduse de viceprefectul Ioan Bălaș. Acesta fusese vizitat, cu puține zile înainte, de către Avram Iancu. Ca atare era pregătit pentru acest atac. El va reuși să respingă un prim atac al gărzilor nemeșești. Dar gărzile maghiare din Aiud, conduse de către maiorul baron Bánffy și căpitanul Baumgartner, se vor concentra în comuna Galda de Jos. De aici vor porni atacul împotriva Cricăului, apărat de către oastea țărănească a lui Ioan Bălaș. Bătălia are loc lângă piriul Cingăului și durează cîteva ore. Maghiarii sînt învinși și obligați să se întoarcă la Aiud. Amănunte despre această luptă aflăm din raportul prefectului Avram Iancu din 4 martie 1850, către guvernatorul Wolgemuth. Iată ce spune Iancu în acest raport: „Pe cînd eu mă ocupam cu dezarmarea și pacificarea orașelor muntene, un alt despărțămînt al oastei mele țărane se măsura în cea dintîi luptă cu honvezii maghiari și cîștigă o învingere ilustră la Cricău. Acest despărțămînt, ce sta sub comanda viceprefectului Bălaș, a tribunului Bucur, preot din Galda și a bravului locotenent Șăndruc de la regimentul I românesc de graniță, se espuse îndată de la începuturile operațiunilor belice, în numitul sat Cricău²⁶. Acesta este deci rezultatul luptei dintre armata regulată ungară și cea a țărănilor voluntari români. În ea au învins înflăcărarea și patriotismul românilor conștienți de valoarea dezideratelor lor naționale. Ea este, după aprecierea istoriografiei noastre, „prima victorie a legiunii lui Avram Iancu, realizată prin căpitanii săi²⁷.”

După această victorie, românii continuă să dezarmeze gărzile maghiare din Șard și Ighiu. Ele colaboraseră cu nemeșimea din Aiud în lupta de la Cricău. În plus, îi vor ataca pe țărăni întorși acasă de la lupta dată la Piriul Cingăului și vor maltrata populația românească din aceste sate. Reacția românilor a fost promptă. Ei au zdrobit pe nemeșii

²⁴ Vezi Radu Rosetti, *Un episod din anii 1848—1849 în Transilvania. Apărarea Munților Apuseni în primăvara și vara anului 1849*, în *AIIN*, vol. IV (1926—1927), 1929, p. 97.

²⁵ George Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe 200 de ani în urmă*, vol. II, Sibiu, 1890, p. 352.

²⁶ Vezi și raportul lui Avram Iancu, în Ion Ranca, Valeriu Nițu, *Avram Iancu. Documente și bibliografie*, București, 1974, p. 162.

²⁷ Silviu Dragoinir, *Avram Iancu...*, p. 102.

din Șard și Ighiu. După cum observă și viceprefectul revoluționar Bălaș, românii au pus capăt provocărilor nemeșilor, jafurilor și silniciilor lor²⁸.

Despre participarea lui Bălaș la alte ciocniri cu gărzile maghiare mai aflăm date din scrisoarea lui Ioan Axente Sever din 12 ianuarie 1849. Prefectul legiunii I, Axente Sever, cerea în mod imperativ ajutorul oastei țărănești conduse de Bălaș împotriva maghiarilor, care atacaseră dinspre valea Trascăului, punând în primejdie satele românești din această zonă. Bălaș trebuia să se deplaseze cu glotașii săi la Mirăslău²⁹.

Din documentele rămase putem reconstitui mai bine activitatea administrativă și financiară a viceprefectului Bălaș. El a dat dovadă, pe tot parcursul revoluției, de reale calități de organizator și administrator, fiind unul dintre aceia care au aprovizionat permanent oastea lui Iancu. Viceprefectura sa fiind în apropiere de Alba Iulia, va aproviziona în același timp și garnizoana din cetatea de aici, pînă la ocuparea Transilvaniei de către armata generalului Bem și blocarea cetății. La cererea lui Avram Iancu, Bălaș aprovizionează cu porumb „lagărul“ sau oastea de glotași din Cîmpeni. Pentru aprovizionarea oastei Iancului, Bălaș este solicitat și de către administrația comitatului Alba de Jos prin cei doi administratori, Iosif Fink și Samuil Poruț. Aceștia arată că Ioachim Băcilă, comisarul cu rechizițiile, deși foarte activ, nu reușește să satisfacă necesitățile existente. Iată de ce îi recomandă lui Bălaș să pregătească porumbul și să-l transporte la Alba Iulia, unde să-l predea economului orașului, Samuilă Cristea, care-l va trimite acolo unde este nevoie³⁰. Tot în sensul acesta este solicitat și de către comandamentul cetății din Alba Iulia, prin generalul Horak. Generalul îi cere să rechiziționeze porumbul disponibil din viceprefectura sa și să-l trimită cu atelaje închiriate la dispoziția lui Iancu³¹.

Avram Iancu trimite chiar oameni care să ajute la pregătirea pentru transport a porumbului adunat de către Bălaș. Astfel, din „lagărul“ de la Cîmpeni sînt mai întîi trimiși 24 de țărani³². Cîteva zile mai tîrziu îi vor urma 9 care, ce vor transporta porumbul la Cîmpeni³³. Din scrisoarea adresată de către Bălaș lui Avram Iancu, la data de 20 februarie 1849, aflăm că pînă la această dată expediase la Cîmpeni 245 ferdele de porumb; de asemenea, că mai avea pregătite alte 200 ferdele³⁴. În ziua următoare Bălaș trimite la Cîmpeni, cu doi căruțași, încă 70 ferdele de porumb. În total trimite 315 ferdele de porumb³⁵. Foarte probabil că ulterior au mai fost duse de la Cricău la Cîmpeni și alte cereale. Rolul lui Bălaș în aprovizionarea oastei lui Iancu a fost deci de cea mai mare importanță. Rolul lui Bălaș în aprovizionarea garnizoanei cetății Alba Iulia reiese din corespondența purtată cu el de ofițerii austrieci. Astfel, la 28 decembrie 1848, generalul Horak îl împuternicește pe viceprefectul din Cricău „să rechiziționeze oriunde ovăz pentru aprovizionare și să-l

²⁸ Arh. Stat. Arad, fond familial Bălaș-Lisa Monografia familiei Bălaș-Lisa, dos. 32, f. 14.

²⁹ Arh. Stat. Arad, fond familial Bălaș-Lisa, dos. 23.

³⁰ Idem, dos. 21.

³¹ Idem, f. 17.

³² Idem, dos. 21, f. 2.

³³ Idem, f. 3.

³⁴ Idem, f. 4—5.

³⁵ Idem, f. 6.

transporte în cetatea de aici³⁶. La fel, locotenentul imperial Schneider anunță pe Bălaș că finul depozitat la Cricău poate fi adus fără nici o primejdie, în cetatea Alba Iulia³⁷. Viceprefectul din Cricău va fi solicitat de către administrația comitatului Albei de Jos să se ocupe și de strângerea dării restante pe anul 1848 și pe primele luni ale anului 1849³⁸. Prin atribuțiile funcției pe care o deținea, el va da atenție și problemei interzicerii fierberii „vinarsului” din cereale pentru a nu dăuna aprovizionării armatei³⁹. La fel va încerca să reducă daunele provocate pădurilor statului⁴⁰. Ca o recunoaștere a activității sale, Ioan Bălaș este numit de către administrația imperială comisar rechizitor cu îndatorirea de a aproviziona cetatea Alba Iulia și a avea grijă ca populația să nu sufere de foame. I se dădeau puteri depline în acest sens, putînd să-și aleagă ca ajutoare pe cine dorea⁴¹.

În consecință observăm că și aici, ca și în alte părți ale Munților Apuseni, administrația este preluată de către revoluționarii români și este exercitată pînă și în cele mai mici amănunte. Prefecții, viceprefecții și ceilalți conducători revoluționari sînt cei care administrează acest ținut românesc. Administrația superioară austriacă a Transilvaniei se retrăsese în cetatea din Alba Iulia, iar apoi va trece, în cursul lunii martie, în Țara Românească. Ca atare, cei care vor conduce în Munții Apuseni vor fi românii. Și aici, în viceprefectura lui Bălaș va intra în acțiune, din octombrie 1848 pînă în martie 1849, administrația românească. Poporul român este repus în drepturile sale legitime⁴². Vechiul aparat administrativ local, dominat înainte de declanșarea războiului civil de exponenți ai nobilimii maghiare sau maghiarizate, nu mai exista și era înlocuit cu altul, reprezentînd interesele populației majoritare românești.

Viceprefectul revoluționar Bălaș a colaborat cu administrația imperială, dar el a avut în primul rînd în vedere aprovizionarea taberelor lui Iancu și adunarea de bani pentru Comitetul Național Român din Sibiu. Pe seama Comitetului Național Român a trimis deseori sume de bani⁴³ necesare desfășurării activității acestuia. Dealtfel, și în alte prefecturi, conducătorii acestora și ajutoarele lor au desfășurat o susținută activitate organizatorică și administrativă⁴⁴.

Viceprefectul Ioan Bălaș va fi însărcinat, în prima jumătate a lunii aprilie, de către comandantul cetății din Alba Iulia, să plece curier la Lugoș și Chizătău, la cartierul generalului Leiningen. Contele Leiningen, comandantul armatei imperiale din Banat⁴⁵ solicitase printr-o depeșă comandantului cetății Alba Iulia să-și trimită cele două baterii de ra-

³⁶ Idem, dos. 11.

³⁷ Idem, dos. 18.

³⁸ Idem, dos. 12.

³⁹ Idem, dos. 21, f. 8.

⁴⁰ Idem, dos. 25, f. 2.

⁴¹ Idem, dos. 24.

⁴² Liviu Maior, *Organizarea administrației Munților Apuseni, ca „Țara Românească”, de către Avram Iancu (1848—1849)* în *Studia*, Series Historia, an. XVII, fasc. 2, p. 45.

⁴³ Silviu Dragomir, *Studii și documente...*, vol. II, Sibiu, 1944, p. 466—467.

⁴⁴ Ștefan Pascu, *Avram Iancu...*, p. 130.

⁴⁵ Vezi și Radu Pălușan — Corneliu Sav, *Despre desfășurarea revoluției din anii 1848—1849 în nord-estul Banatului*, în *Banatica*, nr. V, 1979, p. 349.

chete pe care le avea la dispoziție și nu le putea folosi. Depeșa va ajunge în tabăra lui Bălaș din munți, unde se retrăsese cu glotașii săi. El o va deschide în prezența prefectului Ioan Axente Sever. Din ea rezultă că cele două baterii de rachete trebuiau duse la Făget, însoțite de o escortă puternică.

Viceprefectul Bălaș va ajunge în tabăra lui Leiningen de la Chiză-tău și-l va anunța că din cauza situației din Ardeal era imposibil să i se trimită armamentul cerut. După ce și-a îndeplinit misiunea încredințată, Bălaș a ajuns în situația de a nu se mai putea întoarce în Munții Apuseni, trecerea fiind blocată de către armata maghiară care ocupase Transilvania. De aceea intră pe la Orșova în Țara Românească, unde se retrăsese și armata imperială și Comitetul Național Român⁴⁶.

După cum rezultă din pașaportul ce i-a fost eliberat la Lugoj, la data de 12 mai 1849, Ioan Bălaș a sosit în 14 aprilie la Caransebeș. De aici a plecat în 20 aprilie la Băile Herculane, unde a urmat o cură balneară pînă la 6 mai. În 12 mai era la Orșova, iar la 14 mai primea vizita grănicerilor români de la Vodița. Se va reîntoarce în Transilvania numai la începutul lui august 1849, pe valea Oltului, prin trecătoarea Turnu Roșu⁴⁷. În perioada cît a stat în Țara Românească putem presupune că a luat contact cu revoluționarii români de aici.

Între timp, ca urmare a trecerii sale în „Țară“, autoritățile instaurate de către maghiari, care ocupaseră Transilvania, îl suspendă din funcție, pe data de 24 mai 1849, pe motiv că a plecat în tabăra românească, ca vrăjmaș al ungarilor⁴⁸. Este dat publicității decretul administrației maghiare de arestare a viceprefectului revoluționar român, oriunde s-ar afla. În locul lui va fi arestat temporar fratele său Gheorghe Bălaș. Trimis la Curtea Marțială de la Sighișoara, aici se stabilește identitatea și astfel Gheorghe Bălaș este eliberat⁴⁹. Reîntors în Transilvania la 13 august, Ioan Bălaș se află la Cricău. Aici este repus în postul de controlor fiscal, în baza decretului dat de imperiali. Deja în 15 august raportează Tezaurariatului despre situația pe care a găsit-o în Cricău și comunele aparținătoare. La Cricău, distrugerile provocate de către gardiștii maghiari avutului statului erau minime. Numai la Bucerdea, clădirile fiscului fuseseră incendiate de către gărzile maghiare, iar avutul lor jefuit. Bălaș raportează de asemenea despre strîngerea recoltei din acel an, pe care o supraveghea direct⁵⁰. Este meritul lui că la Cricău nu au fost jefuite bunurile statului și nici ale cetățenilor. El pusese o pază din cinci țărani ce serviseră ca glotași la gospodăria fiscului din Cricău, care vor rămîne aici în lunile noiembrie-decembrie 1848. Imediat după reîntoarcerea din Țara Românească, Bălaș intervine la Tezaurariatul transilvănean pentru recompensarea lor⁵¹. Tezaurariatul i-a răsplătit cu suma propusă de Bălaș⁵².

⁴⁶ Arh. Stat. Arad, fond familial Bălaș-Lisa, dos. 28, f. 1.

⁴⁷ Idem, dos. 19.

⁴⁸ Idem, dos. 22.

⁴⁹ Idem, dos. 32, f. 5.

⁵⁰ Idem, dos. 28, f. 6.

⁵¹ Idem, dos. 29, f. 4.

⁵² Idem, dos. 29, f. 2.

Nu același lucru se întâmplă când este vorba să fie recompensat și el pentru pierderile suferite în timpul revoluției. Contele maghiar Béldi, președintele Tezaurariatului nu-i va ierta lui Bălaș participarea la revoluția românilor din Transilvania. Béldi se opune oricărei despăgubiri materiale ori morale, pe care ar fi meritat-o fostul viceprefect. În memoriul său din 20 august 1850, Ioan Bălaș arată pierderile pe care le-a suferit, prin devastarea și incendierea casei și gospodăriei sale de către gărzile maghiare. În memoriul amplu documentat, fostul viceprefect revoluționar arată munca pe care a depus-o pentru păstrarea bunurilor statului, pentru apărarea lor de jefuitori. Mai arată și strădaniile pe care le-a depus pentru stringerea și depozitarea recoltei, care se cuvenea statului. Bălaș preciza că sosind, la data de 12 august 1848, în Cricău, „mi-am văzut casa arsă și am aflat mai târziu, că totul mi-a fost luat, fie prin flăcări sau insurgenți“. Pagubele pe care le-a suferit le evalua la 584 florini, sumă cu care solicita să fie despăgubit. Mai solicita, având în vedere meritele din timpul revoluției, sporirea remunerației, „întrucât sînt probabil singurul care în epoca actuală mai are diurnă de numai 30 de creițari, aprobată de mult“⁵³.

Despre intensa lui activitate administrativă la Cricău, în timpul revoluției, depune mărturie și Anton Schneider, raționalist la provizoratul din Cricău. De la acesta aflăm că, în timpul revoluției, Bălaș s-a îngrijit de stringerea recoltei de struguri a anului 1848 și în acest sens, a ordonat românilor de sub comanda sa să participe prin rotație la culegerea viilor statului. Mai aflăm că viceprefectul român, care conducea o tabără țărănească, a fixat o pază la gospodăria fiscalului, încă din octombrie 1848, pînă în martie 1849 și a avut grijă de personalul provizoratului, postînd în fața casei fiecărui slujbaș cite o santinelă⁵⁴. Despre activitatea sa de organizator al domeniului statului, în timpul revoluției, aflăm și din mărturia unor țărani din Cricău, printre care se remarcă fostul tribun Ion Anghel. Mărturiile atestă energia neobișnuită de care a dat dovadă Bălaș pentru stringerea recoltei cu ajutorul oamenilor săi din garda națională românească din localitate⁵⁵.

Același lucru îl aflăm și din scrisoarea lui Antal Mirtse, din 29 august 1850. Șef al administrației din Cricău, acesta se retrage în cetatea din Alba Iulia, lăsînd conducerea provizoratului pe seama controlorului fiscal Ioan Bălaș. Antal Mirtse remarca conștiinciozitatea și hărnicia lui Bălaș: „a făcut tot posibilul, cu un norocos succes, pentru salvarea bunurilor domeniului, de la izbucnirea revoluției pînă la venirea insurgenților unguri și așa aproape pînă la sfîrșitul lui martie 1849 nu s-a produs nici o pagubă⁵⁶. Provizorul Antal Mirtse propune ca Bălaș să fie despăgubit și recompensat. Se observă din această depoziție ascendentul pe care îl avusese viceprefectul Bălaș asupra oamenilor din viceprefectura sa și modul cum aceștia îl ascultaseră.

Cu toate intervențiile făcute, viceprefectul Bălaș nu va fi niciodată despăgubit și nici recompensat⁵⁷. Elementele șovine maghiare din con-

⁵³ Idem, dos. 27, f. 2.

⁵⁴ Idem, dos. 28, f. 5.

⁵⁵ Idem, dos. 28, f. 3.

⁵⁶ Idem, dos. 29.

⁵⁷ Idem, dos. 10.

ducerea Tezaurariatului și a Ministerului de Finanțe nu vor accepta ca viceprefectul „Aurariei Gemina“, românul Ioan Bălaș să fie despăgubit și recompensat. Dimpotrivă, vor încerca și vor reuși să-i facă multe și-cane. Trecutul său politic românesc va fi văzut cu ură de către nemeșimea șovină și cu indiferență de către imperiali.

În orice confruntare militară se produc excese de o parte și de alta în funcție de evoluția evenimentelor. După încetarea războiului civil reproșurile nu-și mai aveau rostul. Aceasta cu atât mai mult cu cât în timpul luptelor Bălaș s-a străduit să-i apere pe cei de naționalitate maghiară și i-a ajutat să-și salveze viața și bunurile materiale pe care le dețineau. De pildă, maghiarul Biró Miklós din Cricău, care se refugiase în timpul revoluției în cetatea Alba Iulia, are deplină încredere în Bălaș și-și lasă întreaga avere în grija acestuia. Viceprefectul român îl informează în tot timpul războiului civil despre situația bunurilor lui. Odată cu încheierea păcii, Biró Miklós îi exprimă mulțumiri și-l asigură că-i rămîne îndatorat: „Dvs. ați făcut atîta bine pentru mine, că aș fi meritat pedeapsă dacă nu m-aș purta cu recunoștință vejnică, ce mă străduiesc să vă și demonstrez“⁵⁸. Apare astfel nefondată acuzația că ar fi fost implicat în moartea pretorului Jablonczay.

Una din caracteristicile revoluției maghiare de la 1848 a fost conducerea ei de către nobilimea liberală pe cale de îmburghezire. Prin reprezentanții ei din dieta de la Bratislava, va vota în 18 martie legea agrară care-i va elibera de sarcini feudale pe iobagii din Ungaria și Slovacia, inclusiv pe cei români din Banat, Crișana și Maramureș, începînd cu 23 aprilie 1848. Sub influența nobilimii liberale, și dieta nobiliară de la Cluj va adopta în 6 iunie o lege agrară, asemănătoare cu cea din Ungaria, care va intra în vigoare la 18 iunie 1848 în Marele Principat al Transilvaniei. Dar majoritatea nobililor de aici erau dominați de concepții conservatoare feudale. Obișnuiți de veacuri cu munca gratuită a iobagilor, nu s-au putut împăca ușor cu pierderea ei. Legea agrară aplicîndu-se în plin sezon agricol, foștii proprietari feudali vor invoca tot felul de restanțe și datorii pentru a pretinde în continuare muncă gratuită. Foștii iobagi devenind oameni liberi și proprietari deplin pe sesiile lor, vor refuza să mai lucreze pe pămînturile alodiale rămase nobililor ca proprietate burgheză, între altele și de teama că, acceptînd să muncească chiar și pe bani, ar recunoaște implicit obligațiile de natură feudală. Pentru a-i forța să îndeplinească așa-zisele restanțe sau datorii, autoritățile nobiliare au trimis trupe de represiune stîrnind minia și spiritul de revoltă al sătenilor. Printre exponenții acestor autorități s-a numărat și pretorul Jablonczay. Mare proprietar de pămînt, i-a obligat pe țărani români, și după abolirea sarcinilor feudale, la robote invocînd datorii în cîncă din anii anteriori. După izbucnirea războiului civil, în momentul cînd s-a instaurat temporar administrația românească, nu a recunoscut-o. A opus rezistență la operațiunea de dezarmare începută de români, determinînd moartea unora dintre aceștia. Ca urmare a silniciilor comise, este arestat și deținut la Alba Iulia. De aici i se ordonă lui Bălaș, comandant al oastei românești din Cricău și împrejurimi, în data de 4 decembrie 1848, să trimită o escortă puternică, pentru a-l conduce pe

⁵⁸ Idem, dos. 16, f. 3.

pretorul asupritor și pe tatăl său la Blaj⁵⁹. Conducerea escortei a fost încredințată de către Bălaș tribunului Ioan Anghel. După un popas la Cricău, a doua zi, în 5 decembrie, escorta ajunge în comuna Galda de Jos. Aici, populația, care își recunoscuse oprimatorul, atacă escorta, intră în hanul din Galda și astfel pretorul Jablonczay și tatăl său își pierd viața⁶⁰. Ca urmare a reclamației fratelui pretorului ucis, înaintată comandamentului cetății din Alba Iulia, în 11 decembrie 1848 Ioan Bălaș este însărcinat cu anchetarea cazului. I se cerea să-l găsească pe făptaș, iar actele relative la acest caz să le trimită la Alba Iulia⁶¹. La 26 decembrie, el înaintează procesele verbale ale interogatoriului celor implicați în răzburarea colectivă împotriva oprimatorului⁶². Dar, după înăbușirea revoluției, în anul 1850, fratele pretorului reclamă iarăși cazul și cere o nouă anchetă. Administrația militară a Transilvaniei îi încredințează tot lui Bălaș noua anchetă. În raportul său din 29 aprilie 1850, fostul viceprefect român se referă la ancheta din decembrie 1848 și a înaintat un protocol cu documentele necesare comendurii cetății Alba Iulia. Dar procesul verbal și celelalte acte ale anchetei nu se mai găseau în actele administrației imperiale. A dispărut și originalul actelor relative la acest caz, în aprilie 1849, când insurgenții maghiari au ocupat Cricăul și au incendiat casa lui Ioan Bălaș⁶³. Nemeșimea maghiară va căuta să profite de cazul de la Cricău și de altele asemănătoare, pentru a-i compromite pe conducătorii revoluției române din Transilvania. Fostul viceprefect va aduce dovada nevinovăției sale, prin depozitia martorilor oculari ai evenimentelor. Printre acești martori figurează însuși conducătorul escortei lui Jablonczay, tribunul român din Cricău, Ioan Anghel. Ioan Anghel arată că Ioan Bălaș nu numai că nu a participat la aducerea arestațiilor în Cricău, dar nici măcar nu i-a văzut. El se arată dispus să depună în acest sens mărturie sub jurământ, împreună cu toată escorta⁶⁴. Pentru nevinovăția fostului viceprefect se pronunță și Petru Truța, preotul din Cricău, care declară că e gata să depună mărturie sub prestație de jurământ, alături de membrii escortei⁶⁵.

Cu toate că nevinovăția lui Bălaș era evidentă, autoritățile nobiliare îl vor urmări pe tot parcursul vieții. Referindu-se la șicanele și persecuțiile la care era supus, însuși Bălaș spunea mai târziu cu amărăciune „Iancu a fost îmbiat cu averi și onoruri, dar le-a refuzat, neacceptându-le. Eu am rogat (rugat, n.n.) despăgubire și am fost refuzat, neferindu-mi-se; păcat de jertfa pe care am adus-o pentru împărat, care a scris și și-a călcat cuvântul⁶⁶. În 1851, cere numirea într-un post de perceptor, vacant, la direcțiunea financiară provincială din Sibiu sau la cea regională din Alba Iulia. Contele Béldi, șeful Tezaurariatului îl delegă însă controlor la administrația munților secuiești, luați din posesiunea fostelor regimente de graniță. Ocupă acest post în iulie 1851, stabilindu-și reședința lângă Tulgheș. Din anul 1853, este numit și ad-

⁵⁹ Idem, dos. 21, f. 10.

⁶⁰ Idem, dos. 32, f. 5.

⁶¹ Idem, dos. 27.

⁶² Idem, dos. 5, f. 1.

⁶³ Idem, dos. 6.

⁶⁴ Idem, dos. 27, f. 1.

⁶⁵ Idem, dos. 15, f. 1.

⁶⁶ Idem, dos. 3.

ministrator al domeniilor statului de aici, care cuprindeau munții, pădurile și apele minerale de la Borsec⁶⁷. În anul 1861, în condițiile noului regim liberal-constituțional și cu revenirea la vechea împărțire administrativă în comitate, scaune și districte, Ioan Bălaș este ales pretor al plășii Chitid-Boșorod din comitatul Hunedoara. Acum se va stabili definitiv în Hațeg. În 1862 este numit, prin decretul din 6 august, asesor la Tribunalul din Hațeg și delegat ca jude singular în plasa Densuș-Clopotiva. Plin de energie, impunându-se și în aceste funcții prin conștiinciozitate și competență profesională, este ales și numit în postul onorific de „econom și jurist consult“ de către consiliul orașului Hațeg⁶⁸.

Meritele dobândite în funcțiile îndeplinite și mai ales în lupta pentru drepturi politice ale românilor în timpul războiului civil îi aduc mandatul de deputat în dieta transilvăneană care-și va desfășura lucrările la Sibiu în anii 1863—1864. Aici va reprezenta comitatul Hunedoara, împreună cu alți șase deputați⁶⁹. Alegerea ca deputat i-a adus concedierea din oficiu, fiind obligat să predea funcțiile judecătorești altei persoane. După prorogarea dietei de la Sibiu, Bălaș nu numai că n-a mai fost repus în funcție, dar a fost repudiat din rîndurile judecătorilor.

Invocînd serviciile aduse statului timp de peste trei decenii, el se adresează autorităților, însă nu primește nici slujbă, nici pensie. Este refuzat și în anul 1871, cînd cere un post de judecător în comitatul Hunedoarei, și în 1873, cînd solicită numirea la Tribunalul din Caransebeș sau la una din judecătoriile cercuale apartînătoare⁷⁰.

Regimul dualist oprimator, inaugurat în 1867, nu-i putea ierta trecutul revoluționar românesc. Rămas fără slujbă și fără pensie, fostul viceprefect din 1848—1849 va suporta privațiuni și va duce o viață precară din 1865 pînă în 1873, cînd va fi ales⁷¹, pe o perioadă de 4 ani, notar la primăria orașului Hațeg. I se ameliorează situația materială pînă în 1878, dar după această dată i se va înrăutăți din nou. Ajuns într-o stare disperată, în 1881 trimite pe fiul său cu o petiție la împăratul Francisc Iosif. Împăratul îi acordă, pentru meritele sale față de tron și stat, o pensie viageră de 300 florini anual. Cu această pensie duce o viață modestă pînă în 1909, cînd se stinge din viață la vîrsta de 97 de ani⁷².

În concluzie, fostul viceprefect al românilor din Țara Hațegului, în timpul luptelor duse de poporul nostru sub conducerea lui Avram Iancu, pentru apărarea și afirmarea ființei naționale, merită un studiu care să-i scoată în evidență rolul revoluționar concretizat în capacitatea lui de organizator și mobilizator al maselor nu numai pe cîmpul de luptă, ci și în lunile funcționării administrației românești, cînd a adus un aport apreciabil la asigurarea taberei din Munții Apuseni cu cerealele necesare hranei. El s-a străduit să apere și să reprezinte interesele maselor de țărani români din comitatul Hunedoara și prin funcțiile administrative pe care le-a îndeplinit înainte de revoluție și în deceniul de după 1848.

⁶⁷ Arh. Stat. Arad, fond familial Bălaș-Lisa, dos. 32, doc. 3, f. 5.

⁶⁸ Idem, f. 6.

⁶⁹ Simion Retegan, *Dieta românească a Transilvaniei (1863—1864)*, Cluj-Napoca, 1979, p. 76.

⁷⁰ Arh. Stat. Arad, fond familial Bălaș-Lisa, dos. 32, doc. 3, f. 7.

⁷¹ Idem, f. 8.

⁷² Idem, f. 9.

El a reprezentat de asemenea cu cinste și idealul de emancipare politică a poporului român, în calitatea lui de deputat în dieta de la Sibiu din 1863—1865, care a votat cele două legi menite să asigure egalitatea românilor transilvăneni cu naționalitățile conlocuitoare.

RADU PAIUȘAN

IOAN BĂLAȘ — VIZEPRÄFEKT DER PRÄFEKTUR „AURARIA
GEMINA“ WÄHREND DER RUMÄNISCHEN REVOLUTION DER
JAHRE 1848—1849 IN TRANSILVANIEN

(Zusammenfassung)

Mit dem gegenwärtigen Studium wird der nationalen Geschichtskunde eine grosse Persönlichkeit der Revolution aus dem Jahren 1848—1849 bekannt gegeben. Es handelt sich um Ioan Bălaș — Vizepräfekt der Präfektur „Auraria Gemina“, deren Präfekt der grosse rumänische Revolutionär Avram Iancu war.

Die Persönlichkeit der Revolution aus den Jahren 1848—1849, aus Transsilvanien, Ioan Bălaș, ragte wegen der Kämpfe zwischen Oktober 1848 bis März 1849, hervor. Ihm verdanken wir einen der wichtigsten Siege der rumänischen Revolutionäre — usw. den von Okt. 1848 von Cricău. Gleichzeitig war Ioan Bălaș ein verbissener Kämpfer für die Rechte seiner Nation. In diesem Sinne hat er sich auch als Gesandter im rumänischen Landtag von Transsilvanien, in Sibiu, in den Jahren 1863—1864, ausgerichtet.

Als guter Leiter, Führer und politischer Kämpfer für die Rechte seiner Nation, bleibt Ioan Bălaș eine Persönlichkeit der rumänischen Revolution in den Jahren 1848—1849 in Transsilvanien.